

الگوی دزدگی زناشویی و ویژگی‌های شخصیت

افسانه اسلامی^{۱*}، فاطمه شهبابی زاده^۲^۱ کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی eslami.af@gmail.com^۲ عضو هیئت علمی گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی نقش ویژگی‌های شخصیتی در تدوین الگوی دزدگی زناشویی بود. ۳۶۴ نفر از کارمندان متاهل سازمان‌ها و ادارات شهرستان بیرجند (سال ۹۱) با روش چند مرحله‌ای مقیاس‌های ویژگی‌های شخصیتی (مک کری و کاستا ۱۹۸۵) و دزدگی زناشویی (پاینز، ۱۹۹۶) را تکمیل کردند. با توجه به الگوی برازش یافته، روان‌نژندی و انعطاف‌پذیری به ترتیب با مولفه‌های دزدگی زناشویی (عاطفی، جسمانی و روانی) سهم مثبت و منفی نشان داد. برونگرایی نیز به طور مثبت و دلپذیری و مسولیت‌پذیری به طور منفی سهم معناداری در از پا افتادگی روانی (دزدگی زناشویی) نشان داد. از پا افتادن عاطفی نیز توسط کاهش مسولیت‌پذیری و از پا افتادگی جسمانی نیز توسط افزایش دلپذیری و کاهش برونگرایی قابل پیش‌بینی بود.

کلیدواژه‌ها: ویژگی‌های شخصیتی؛ دزدگی زناشویی

مقدمه

دزدگی زناشویی (couple burnout) حالت دردناک فرسودگی جسمی، عاطفی و روانی است و کسانی را متاثر می‌سازد که توقع دارند عشق سرشار آنها، به زندگی و کیفیت آن معنا و مفهوم ببخشند. این افراد زمانی متوجه می‌شوند که دچار دزدگی زناشویی شده‌اند که علیرغم تمامی سعی و تلاشی که می‌کنند، ارتباطات آنها، زندگی با معنایی به آنها نداده است (ون پلت، ۲۰۰۴، پاینز و نانز، ۱۹۹۸، به نقل از شاداب، ۱۳۸۱). از نظر لینگرن (۲۰۰۳)، به نقل از مقصودی، (۱۳۸۹) دزدگی، از پا افتادن جسمی، عاطفی و روانی ناشی از عدم تناسب بین توقعات و واقعیت است. عدم توجه به عوامل موثر بر دزدگی زناشویی لطمات و ضایعات جبران‌ناپذیری را برای شخص، خانواده، سازمان و کشور خواهد داشت. افراد در برخورد با محیط، میزان سازگاری با باورهایشان، قدرت مقابله با سختی‌ها، برخورداری از حس انعطاف‌پذیری، توانمند بودن در خودداری و کنترل خویش با هم تفاوت دارند و این تفاوت‌ها باعث می‌شود که در برخورد با محیط به طور اعم و شکست‌ها و پیروزی‌های زندگی زناشویی به طور اخص روشها و رفتارهای گوناگونی داشته باشند و این تفاوت‌ها می‌تواند ناشی از ویژگیها و عوامل شخصیتی (personality characteristics) باشد. شخصیت مجموعه‌ای پایدار از ویژگی‌ها و گرایشهاست که مشابه است و تفاوت‌های رفتار روان‌شناختی افراد (افکار، احساسات و اعمال) را که دارای تداوم زمانی بوده و ممکن است به واسطه فشارهای اجتماعی و زیست‌شناختی موقعیت‌های بلاواسطه شناخته شوند یا به آسانی درک نشوند مشخص می‌کند (مدی، ۱۹۷۲). لذا به نظر می‌رسد ویژگی‌های مختلف شخصیتی در افراد و نحوه نگرش آنها به لحظات خوب و ناخوشایند زندگی می‌تواند نتایج متفاوتی را در میزان دزدگی زناشویی ایجاد کند. نادری و دیگران (۱۳۸۹) در پژوهشی نشان داد ویژگی شخصیت توافق‌پذیری پیش‌بینی‌های مناسب دزدگی زناشویی هست. عطارزاده و دیگران (۱۳۸۵) نیز نشان دادند بین روان‌رنجورخویی، سازگار بودن، مسولیت‌پذیری با دزدگی زناشویی رابطه معنادار وجود دارد. اگر چه ارتباط ویژگیهای شخصیت و دزدگی زناشویی در پژوهشهای متعددی بررسی شده است، اما نه در قالب الگوی یابی بررسی شده است و نه مولفه‌های مجزای دزدگی زناشویی تبیین شده است. صادقی (۱۳۸۷)؛ به نقل از آسوده، (۱۳۸۷) نشان داد که هفت عامل شخصیتی شامل پایداری هیجانی، نگرانی، جسارت، بدبینی و سوءظن، خودنظم‌دهی، تنش و سلطه با رضایت زناشویی رابطه دارند، به هر حال قابل ذکر است در پژوهش حاضر بر خلاف پژوهش مذکور مدل ۵ عاملی شخصیت بررسی شده است. لذا پژوهشگر برآن شد با

در نظرگرفتن مبانی نظری و پژوهش‌های مذکور نقش ویژگی‌های شخصیتی به عنوان یک مؤلفه‌ی اثرگذار بر دلزدگی زناشویی را بررسی نماید. علی‌رغم بررسی‌های ذکر شده نقش ویژگی‌های شخصیتی در قالب الگوی دلزدگی زناشویی با توجه به تحلیل مسیر مورد غفلت قرار گرفته است.

روش

شرکت‌کنندگان و طرح پژوهش

طرح پژوهش حاضر از نوع همبستگی که از تحلیل مسیر بهره گرفته شد. جامعه آماری کلیه کارمندان ادارات شهرستان بیرجند (۴۴۱۵ نفر) می‌باشند. بر پایه پیشنهاد جیمز استیونس در نظر گرفتن ۱۵ مورد برای هر متغیر پیش بین در تحلیل رگرسیون چند گانه مناسب می‌باشد (شهابی زاده و مظاهری، ۱۳۹۱). لذا حجم نمونه با احتمال ریزش ۵ درصدی ۳۸۲ نفر (۱۹۱ نفر زن و ۱۹۱ نفر مرد با میانگین سنی ۳۵ سال) تعیین و به صورت نمونه برداری چند مرحله‌ای مقیاس‌های ویژگی‌ها شخصیت و دلزدگی زناشویی بین کارمندان داوطلب ادارات و سازمان‌های دولتی شهرستان بیرجند توزیع شد. از این تعداد، ۱۸ پاسخنامه به دلیل مخدوش و یا ناقص بودن از تحقیق خارج شد و نمونه نهایی را ۳۶۴ نفر تشکیل دادند.

ابزار

پرسشنامه ۵ عاملی (فرم کوتاه پرسشنامه شخصیتی NEO): این پرسشنامه توسط مک کری و کاستا در سال ۱۹۸۵ تحت عنوان پرسشنامه شخصیتی NEO معرفی شد. فرم بلند این پرسشنامه در ۲۴۰ عبارت، به منظور اندازه‌گیری پنج عامل یا حیطه اصلی، روان نژندی، برون‌نگرایی، انعطاف‌پذیری، دلبذیر بودن و مسئولیت‌پذیری طراحی شده است. همچنین این پرسشنامه فرم دیگری به نام NEO-FFI دارد که یک پرسشنامه ۶۰ سوالی است و برای ارزیابی پنج عامل اصلی شخصیت به کار می‌رود. در فرم ۲۴۰ سوالی هر عامل دارای ۶ سطح یا زیرمقیاس است، در حالی که در فرم کوتاه هر عامل با ۱۲ سوال سنجیده می‌شود. در ایران فرم بلند، توسط گروسی، مهریار و طباطبایی (۱۳۸۰) اعتباریابی شد و نتایج اعتباریابی شبیه نتایج به دست آمده در آزمون در زبان اصلی بود. نتایج روشن چسلی (۱۳۸۵) در واریس جنبه‌های روان‌سنجی فرم کوتاه ضریب پایایی بالاتر از ۰/۷۰ نشان داد. در این پژوهش برای برآورد ضریب پایایی از طریق پایایی ثبات درونی ضرایب آلفای محاسبه شده برای زیرمقیاس‌های NEO و کل مقیاس به ترتیب روان نژندی ۰/۸۵، برون‌گرایی ۰/۷۴، انعطاف‌پذیری ۰/۷۵، دلبذیر بودن ۰/۷۳، مسئولیت‌پذیری ۰/۸۳، کل آزمون ۰/۷۸ به دست آمده است.

مقیاس دلزدگی زناشویی: این پرسشنامه توسط پاینز در سال ۱۹۹۶، ساخته شد که شامل ۲۱ سوال هفت‌گزینه‌ای و دارای سه مولفه خستگی عاطفی، خستگی روانی و خستگی جسمی است. تداوم درونی برای اغلب آزمودنی‌ها با ضریب ثابت آلفا سنجیده شده است که بین ۰/۹۱ تا ۰/۹۳ بوده است (پاینز، ۱۳۸۱). در ایران نیز نوید در سال ۱۳۸۴، آلفای کرونباخ این پرسشنامه را اندازه‌گیری کرد که ۸۶ درصد گزارش شده است. در این پژوهش برای برآورد روایی از طریق ثبات درونی ضرایب آلفای محاسبه شده برای زیرمقیاس‌های دلزدگی زناشویی و دلزدگی زناشویی کلی به ترتیب، از یافان‌دندان جسمانی ۰/۸۱، از یافان‌دندان عاطفی ۰/۸۷، از یافان‌دندان روانی ۰/۸۶ و از یافان‌دندان کلی ۰/۸۴ به دست آمده است.

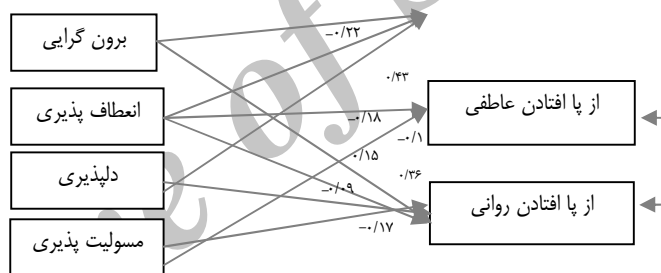
نتایج

نتایج حاصل از ضرایب همبستگی بین متغیرهای مورد مطالعه در جدول ۱ بیانگر تایید مفروضه مذکور است.

جدول ۱. ماتریس همبستگی بین متغیرهای ویژگی‌های شخصیت و دزدگی زناشویی

۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱		
							۱	۱- روان نژندی	ویژگی‌های شخصیت
						۱	***.۰/۵۱	۲- برون‌گرایی	
							-		
				۱		۰/۰۹	۰/۰۸	۲- انعطاف‌پذیری	
					۱	***.۰/۳۴	***.۰/۳۸	۴- دل‌پذیری	
			۱	***.۰/۴۱	۰/۰۰۸	***.۰/۶۲	***.۰/۴۲	۵- مسولیت‌پذیری	
		۱	***.۰/۲۱	۰/۰۷	***.۰/۱۹	***.۰/۲۹	***.۰/۳۴	۶- ازپافتادن جسمانی	۰.۰۷
	۱	***.۰/۷۶	***.۰/۳	***.۰/۲	***.۰/۱۳	***.۰/۳۰	***.۰/۴۵	۷- ازپافتادن عاطفی	
۱	***.۰/۸	***.۰/۶۱	***.۰/۲۸	***.۰/۲۴	-۰/۰۵	***.۰/۱۹	***.۰/۳۸	۸- ازپافتادن روانی	
۲۰/۶۰۷۱	۲۳/۲۷۴۷	۱۴/۱۹۲۳	۳۵/۰۶۰۴	۳۰/۱۱۸۱	۲۳/۹۶۴۳	۳۱/۰۶۸۹	۲۰/۳۴۳۴	M	
۸/۰۰۵۶۵	۸/۴۶۵۸۷	۵/۵۲۶۹۳	۷/۱۹۶۷۰	۶/۰۱۳۷۴	۴/۴۸۰۹۲	۶/۴۰۷۳۰	۷/۵۹۹۱۳	SD	

* همبستگی در سطح معناداری ۰/۰۱ ** همبستگی در سطح معناداری ۰/۰۵

شکل ۱. ضرایب استاندارد الگوی دزدگی زناشویی بر پایه ویژگی‌های شخصیت

همان‌طور که الگوی مسیر برازش یافته شکل ۱ نشان می‌دهد روان نژندی و انعطاف‌پذیری به ترتیب با مولفه‌های دزدگی زناشویی (عاطفی، جسمانی و روانی) سهم مثبت و منفی دارد که سهم روان نژندی قوی‌تر بود. از پافتادگی روانی و عاطفی نیز به طور منفی توسط انعطاف‌پذیری، دل‌پذیری (به جز از پافتادگی عاطفی) و مسولیت‌پذیری قابل پیش‌بینی بود. نکته قابل توجه این است که هر ۵ بعد ویژگی‌های شخصیت از پافتادگی روانی را پیش‌بینی می‌کند، اما از پافتادگی جسمانی تنها توسط مسولیت‌پذیری قابل پیش‌بینی نمی‌باشد و از پافتادگی عاطفی صرفاً از طریق انعطاف‌پذیری و مسولیت‌پذیری کاهش و توسط روان نژندی افزایش می‌یابد. به هر حال روان نژندی بیشترین سهم را در افزایش از پافتادگی عاطفی ($\beta = 0/43, P < 0/05$) و ویژگی انعطاف‌پذیری بیشترین سهم کاهش را در از پافتادگی عاطفی و جسمانی ($\beta = -0/18, -0/22, P < 0/05$) نشان داد. لازم به ذکر است الگوی حاضر توانست به ترتیب ۱۹، ۲۴ و ۱۹ درصد واریانس از پافتادگی جسمانی، عاطفی و روانی را تبیین کند که حاکی از اهمیت نقش ویژگی‌های شخصیت در از پافتادگی عاطفی است.

بحث

نتایج نشان داد روان نژندی و انعطاف‌پذیری به ترتیب با مولفه‌های دزدگی زناشویی (عاطفی، جسمانی و روانی) رابطه مثبت و منفی دارند. برون‌گرایی نیز به طور مثبت و دل‌پذیری و مسولیت‌پذیری به طور منفی سهم معناداری در از پافتادگی روانی (دزدگی زناشویی) نشان دادند. از پافتادگی عاطفی نیز توسط کاهش مسولیت‌پذیری و به ویژه انعطاف‌پذیری قابل پیش‌بینی بود. در الگوی حاضر، انعطاف

پذیری نسبت به از عوامل دیگر سهم قوی تر در پیش بینی دلزدگی زناشویی نشان داد. به عبارتی آسیب دلزدگی زناشویی با کاهش انعطاف پذیری چشمگیر می شود. افراد انعطاف پذیر نسبت به دنیای درونی و بیرونی بیشتر کنجکاو بوده و نسبت به افراد دارای ذهن بسته، احتمالاً توانایی درک و تعامل با همسر را دارند، لذا این ویژگی نقش مثبتی در روش های مقابله با مشکلات زندگی و نیز حفظ روابط صمیمی و نهایتاً مصونیت در برابر بروز دلزدگی زناشویی دارد. افزون بر این نمره بالا در روان رنجور خوبی با بی ثباتی عاطفی و عواطف منفی مثل ترس، غم، همراه است، لذا تمایل بیشتری به پرخاشگری و آسیب پذیری تحت تاثیر موقعیت های تنیدگی زا دارند. مردان و زنان با نمره بالا در روان نژندی مستعد داشتن عقاید غیرمنطقی هستند و کمتر قادر به کنترل تکانش های خود می باشند. و این مسائل موجب ایجاد مشکل در روابط زناشویی شده و در روابط خود احساس ناامنی و حسادت کرده و موجب افزایش دلزدگی زناشویی می شود (حق شناس، ۱۳۸۵). به هر حال افراد روان نژند مستعد عقاید و تفکرات غیرمنطقی از نظر رضایت زناشویی در سطح پایین تری قرار دارند (سلیمانیان، ۱۳۷۳). در پژوهشی که توسط بالور (۲۰۰۱) به منظور بررسی دلزدگی زناشویی با باورهای غیر منطقی در ۱۹۲ پرستار انجام گرفت نتایج نشان داد که هم تفکرات دلزدگی و هم رفتارهای دلزدگی به طرز مثبتی با تفکرات و باورهای غیرمنطقی همبسته بودند. از طرفی در افراد برون گرا، سازش پذیری از ویژگی های آنهاست. از آن جایی که برون‌گرایی با صمیمیت، قاطعیت، تحریک جویی، جمع گرایی و عواطف مثبت همراهی دارد نه تنها می تواند در روش های مقابله با مشکلات زندگی زناشویی موثر واقع گردد بلکه همچنین می تواند به مثابه منبع موثر بر پویایی و افزایش روابط صمیمی با همسر و نیز عامل مهمی در تأخیر و به عقب انداختن پیدایش و بروز دلزدگی زناشویی (دلزدگی جسمانی)، عمل نماید. (کاستا، ۱۹۸۶) با پذیرش چنین مفهومی از برون گرایی وجود رابطه ی مثبت بین ویژگی شخصیتی برون گرایی با دلزدگی زناشویی (جسمانی) کارکنان امری موجه خواهد بود. افراد مسئولیت پذیر افرادی قابل اعتماد، سخت کوش، منظم و با دقت هستند. برخی از پژوهش ها حاکی از آن است که ثبات و پایداری ازدواج در میان زوجین مسئولیت پذیر به طور معنی داری بیشتر از زوجین با مسئولیت پذیری پایین است (کنلی و کلی، ۱۹۷۸، به نقل از احدی، ۱۳۸۵). در پژوهش عباسی و دیگران (۱۳۸۹) مشخص گردید. نکته قابل توجه این که الگو نشان داد از پا افتادگی جسمانی توسط افزایش دلپذیری قابل پیش بینی است. افراد دلپذیر، دارای حس همکاری، کمک کننده، فداکار، درستکار و از خودگذشته اند، لذا به نظر می رسد از خود گذشتگی یک طرفه زوج، از پافتادگی جسمانی را افزایش دهد. مجموعه این ویژگی ها احتمالاً موجب می شود که این افراد از کیفیت روابط زناشویی بهتری برخوردار بوده و دلزدگی زناشویی روانی در آنها کمتر باشد (کاستا، ۱۹۸۶). افراد با ویژگی های شخصیتی متفاوت و تفاوت های فردی که دارند در برابر موقعیت های زندگی، رفتارها و واکنش های متفاوتی از خود نشان می دهند و این رفتار متفاوت، نتایج متفاوتی نیز به همراه دارد. لذا ویژگی های شخصیتی مختلف به عنوان منبع غنی از ظرفیت ها و منابع متفاوت جهت مقابله با مشکلات و تصمیم گیری های مهم برای حل مسائل زندگی از جمله دلزدگی زناشویی عمل می کند.

از جمله محدودیتهای این پژوهش این است که چون نمونه از یک منطقه خاص (شهرستان بیرجند) انتخاب شده بود ویژگی های خاص نمونه آماری بر نتایج تاثیرگذار بوده است و همین امر تعمیم نتایج را محدود می کند. از طرفی چون نتایج از طریق خودگزارش دهی (تکمیل پرسشنامه ها توسط خود شخص) به دست آمده است این موضوع نیز نتایج را تا حدودی از واقعیت دور می سازد. لذا پیشنهاد می شود تا این پژوهش در سطح وسیعتری انجام شود.

منابع

- آسوده، محمدحسین (۱۳۸۷). بررسی عوامل تشخیصی موثر در سازگاری زناشویی.
- پاینز، آیالا مالاچ. چه کنیم تا عشق رویایی به دلزدگی نینجامد. ترجمه فاطمه شاداب (۱۳۸۱). تهران: قدس.
- حق شناس، ح (۱۳۸۵). طرح پنج عاملی ویژگی های شخصیت. شیراز: انتشارات دانشگاه علوم پزشکی شیراز.
- سلیمانیان، ع.ا. (۱۳۷۳). بررسی رابطه باورهای غیر منطقی با رضامندی زناشویی در دانشجویان متأهل. پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره. دانشگاه تربیت معلم: دانشکده علوم تربیتی.

شهبابی زاده، فاطمه؛ مظاهری، محمد علی(۱۳۹۱). دل‌بستگی ادراک شده دوران کودکی، کارکرد خانواده و مقابله مذهبی. *فصلنامه روان‌شناسان ایران*، ۸، ۳۱.

عطارزاده، عبدالکریم و دیگران(۱۳۸۵). بررسی رابطه ساده و چندگانه بین ویژگی‌های شخصیت و وسواس با دزدگی زناشویی، چکیده مقالات دومین کنگره سراسری آسیب‌شناسی خانواده در ایران. *تهران: دانشگاه شهیدبهشتی*.

عباسی، روح‌الله و دیگران(۱۳۸۹). پیش‌بینی رضامندی زناشویی بر مبنای ویژگی‌های شخصیتی. *مجله علوم رفتاری*، دوره ۴، شماره ۳، پاییز صفحات ۱۷۹-۱۷۱.

مقصودی، منیژه؛ محمدی، شهناز (۱۳۸۸). فرسودگی شغلی و دزدگی زناشویی(پژوهش). زن در توسعه و سیاست(پژوهش زنان). دوره ۸، شماره ۳. پاییز ۱۳۸۹: ۷۱-۵۷.

نادری، فرح و دیگران(۱۳۸۹). رابطه بین ویژگی‌های شخصیت و روابط صمیمی همسر با دزدگی زناشویی در همسران متعادلان مرد اهواز. *دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان*. یافته‌های نو در روانشناسی، ۱۳۸۹، ص ۷۸-۶۱.

Balver. (2001). Professional nursing Bournout and Irrational Thinking. Journal article spring link.pp-123-125.

Costa P.T, and McCrae R.R.(1986) cress- sectional studies of personality in a national sample: I. Development and validation of survey measures. *Psychology and Aging* 1: 140-143 .

Maddi. S,R (1972). Personality Theories. A Comparative A nalysis. Homewood. IU : Dorseypress, 1972.

Costa P.T, and McCrae R.R.(1986) cress- sectional studies of personality in a national sample: I. Development and validation of survey measures. *Psychology and Aging* 1: 140-143 .

Pines,A.M. & Nunes,R .(2003). The relationship between career& cople burnout: Implications for career & couple counseling. *Journal of Employment Counseling*, 740(2), 50-64